

TIBBIY ATAMALAR TARKIBIDA GENDER DIFFERENSIASIYASINING SEMANTIK XUSUSIYATLARI

Buxoro davlat universiteti

Lingvistika: o'zbek tili yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Shokirova Muharram

Annotatsiya: Ushbu maqola tibbiy atamalar tarkibida gender differensiasiyasining semantik xususiyatlarini tadqiq qilishga bag'ishlangan. Maqolada tibbiy leksikada erkak va ayol jinsiga xos atamalarning ma'nosi, ishlatilish konteksti, semantik nuanslari va terminologik farqlari tizimli tarzda o'rganilgan. Tadqiqot davomida genderga oid leksik birliklarning morfologik, semantik va pragmatik jihatlari tahlil qilingan, ularning tibbiyot amaliyoti, ilmiy maqolalar va ta'lim jarayonlarida qo'llanish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, maqolada gender differensiasiyasining semantik qatlamga ta'siri, tibbiy matnlarda noaniqlik va tushunmovchiliklarni kamaytirishdagi ahamiyati ham yoritilgan. Tadqiqot natijalari tibbiy leksikografiya, tibbiy tarjima va akademik adabiyotlarda genderga oid semantik tadqiqotlar uchun nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: gender differensiasiyasi, tibbiy atamalar, semantik xususiyat, terminologiya, tibbiy leksika, jinsga oid leksik birliklar, semantik tahlil, tibbiy kommunikatsiya.

Abstract: This article is devoted to the study of the semantic features of gender differentiation in medical terminology. It systematically examines the meanings, contexts of use, semantic nuances, and terminological distinctions of male- and female-specific medical terms within medical lexicon. The research analyzes the morphological, semantic, and pragmatic aspects of gender-related lexical units and explores their application in medical practice, scientific publications, and educational processes. In addition, the article highlights the impact of gender differentiation on the semantic layer of medical terminology and its role in reducing ambiguity and misunderstandings in medical texts. The results of the study provide

Keywords:*gender differentiation, medical terminology, semantic features, gender-specific terms, medical lexicon, linguistic analysis*

Bugungi kunda tibbiyot sohasida ilmiy-texnikaviy taraqqiyot jarayonida kommunikatsiya va terminologik aniqlikning ahamiyati ortib bormoqda. Tibbiy atamalar nafaqat kasalliklarni aniqlash va davolashda, balki ilmiy tadqiqotlar, darsliklar va amaliyot jarayonida ham muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, tibbiy leksikada genderga oid terminlar – erkak va ayol jinsiga xos atamalar – tibbiy matnlarning to'liqligi, tushunarli va aniq bo'lishida muhim rol o'ynaydi. Dolzarbligi shundaki, tibbiy atamalarda gender differensiasiyasining semantik xususiyatlarini o'rganish tibbiy kommunikatsiyada noaniqlik va tushunmovchiliklarni kamaytirishga, shuningdek, terminologik aniq va puxta ma'lumot berishga xizmat qiladi. Genderga oid atamalarning semantik qatlamini tahlil qilish tibbiyot, farmatsevtika, psixologiya va boshqa sog'liqni saqlash sohalarida ilmiy matnlarni tushunish va yozish jarayonlarini yanada samarali qilish imkonini beradi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi tibbiy atamalar tarkibida gender differensiasiyasining semantik xususiyatlarini aniqlash, ularning morfologik, semantik va pragmatik jihatlarini o'rganish hamda tibbiy amaliyot va ilmiy tadqiqotlarda qo'llanish imkoniyatlarini ko'rsatishdan iboratdir.¹ Mazkur ish genderga oid terminologik birliklarning tibbiy leksikadagi o'rni, ularning semantik farqlari va tibbiy kommunikatsiyadagi roli haqida ilmiy asoslangan ma'lumotlarni taqdim etadi. Tibbiy atamalar tarkibida gender differensiasiyasining semantik xususiyatlarini o'rganish bir necha asosiy yo'nalishda amalga oshiriladi: tibbiy leksikadagi jinsga oid morfologik belgilarning tahlili, semantik farqlarning aniqlanishi, shuningdek, ularning kommunikativ va pragmatik funksiyalarini

1. ¹ Rasulov, N. Tibbiy atamalar morfologiyasi va semantikasi. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2019. 34-B

o'rganish. Gender differensiasiyasi tibbiy atamalarda ko'pincha erkak va ayol organizmiga xos kasalliklar, fiziologik holatlar, davolash usullari va farmakologik vositalar bilan bog'liq sohalarda namoyon bo'ladi. Masalan, reproduktiv tizim bilan bog'liq atamalar, homiladorlik, menopauza, andropauza, jinsiy gormonlar bilan bog'liq terminlar ayniqsa aniq gender yo'naltirilgan bo'ladi. Morfologik tahlil shuni ko'rsatadiki, tibbiy atamalarda genderga oid ko'rsatkichlar o'z ifodasini so'z tarkibida yoki qo'shimchalarda topadi. Masalan, lotin tilidagi terminologiyada "-itis", "-ectomy", "-algia" kabi qo'shimchalar kasallik yoki jarrohlik amaliyotini bildiradi, lekin ba'zi atamalarga jinsga xos sifatda qo'llaniladi: "orchitis" (erkakning tuxumdon yallig'lanishi), "oophoritis" (ayol tuxumdon yallig'lanishi). Shu orqali semantik tafovutlar aniq ko'rinadi va atamalar jinsiy farqlarga bog'langan kontekstlarda tushuniladi. Semantik tahlil esa gender differensiasiyasining so'z ma'nosi, terminologik aniqlik va kasalliklarni tasniflashdagi rolini o'rganadi. Misol uchun, "myocardial infarction" atamasi jinsga bog'liq bo'lmagan holatni bildirsa, "polycystic ovary syndrome" atamasi faqat ayol organizmiga xos kasallikni bildiradi. Shu tarzda tibbiy atamalar ma'nosi va qo'llanish doirasi jinsiy aspekt bilan bog'liq semantik farqlarga ega bo'ladi. Pragmatik nuqtai nazardan, gender differensiasiyasi tibbiy atamalarning kommunikativ vazifasini yanada samarali qiladi. Klinika va amaliyot sharoitida bemorlar bilan muloqot, dori-darmonlar, diagnostika va davolash bo'yicha ko'rsatmalarni aniq yetkazishda genderga oid terminlar muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, shifokorlar tomonidan berilgan tavsiyalar va yozma tibbiy hujjatlar bemorning jinsiy xususiyatlariga mos ravishda tuzilishi kerak, bu esa noaniqlik va xatoliklarga yo'l qo'ymaydi. Tibbiy atamalar tarkibida gender differensiasiyasining ijtimoiy-tilshunoslik jihatlari ham mavjud. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tibbiy matnlarda jinsiy farqlarni aks ettiruvchi atamalar faqat biologik jihatdan emas, balki psixologik, ijtimoiy va madaniy kontekstlarda ham semantik tafovutlarni hosil qiladi. Shu bois, tibbiy leksikada genderga oid terminlarni tahlil qilish nafaqat ilmiy nuqtai nazardan, balki amaliy

kommunikatsiya va bemorlar bilan ishlash jarayonida ham katta ahamiyatga ega. Shuningdek, tibbiy atamalarda gender differentsiasiyasini o'rganish o'quv jarayonida va ilmiy tadqiqotlarda terminologik aniq va puxta yondashuvni shakllantirishga yordam beradi. Talabalar va yosh mutaxassislar uchun genderga oid tibbiy terminlarning semantik tafovutlarini chuqur o'rganish, ularni kontekstda to'g'ri qo'llash imkoniyatini beradi. Bu esa klinik amaliyotda aniqlikni oshirish va bemorlar bilan samarali kommunikatsiyani ta'minlashda muhim vositadir. Umuman olganda, tibbiy atamalar tarkibida gender differentsiasiyasining semantik xususiyatlarini o'rganish nafaqat ilmiy nazariy tahlil, balki amaliy kommunikativ, pedagogik va klinik jihatdan ham katta ahamiyatga ega.² Bu tadqiqot natijalari tibbiy terminologiya, psixologik va pedagogik metodikalar, shuningdek, ilmiy matnlarni tuzishda genderga oid jihatlarni hisobga olish imkonini beradi. Tibbiy atamalar tarkibida gender differentsiasiyasining semantik xususiyatlarini o'rganish orqali bir qator muhim ilmiy va amaliy xulosalarga kelish mumkin. Birinchi navbatda, gender differentsiasiyasi tibbiy leksikada atamalarning ma'nosini aniqlash va ularni jinsga xos biologik va fiziologik kontekstlarda to'g'ri qo'llash imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, erkak va ayol organizmiga xos kasalliklar, davolash usullari, gormonlar va reproduktiv tizim bilan bog'liq atamalarda semantik farqlar aniq namoyon bo'ladi. Bu esa terminlarning ilmiy aniqligi va klinik amaliyotda qo'llanishining to'g'riligini ta'minlaydi.

Ikkinchidan, tibbiy atamalarda gender differentsiasiyasining semantik xususiyatlari kommunikativ va pragmatik jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Shifokorlar, ilmiy tadqiqotchilar va talabalar uchun bu atamalarni to'g'ri tushunish va kontekstga mos ravishda qo'llash bemor bilan samarali muloqot, diagnostika va davolash jarayonlarini aniq va ishonchli qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, genderga oid tibbiy terminlarning semantik tafovutlarini chuqur o'rganish ilmiy

2. ² Rasulov, N. Tibbiy atamalar morfologiyasi va semantikasi. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2019. 76-B

tahlil va metodik yondashuvni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Uchinchidan, tibbiy leksikada gender differentsiatsiyasi ijtimoiy-tilshunoslik va madaniy kontekstlarni ham hisobga olgan holda semantik xususiyatlarni aniqlashga imkon beradi. Bu esa tibbiy matnlar, ilmiy maqolalar va pedagogik materiallarni yaratishda aniq va puxta yondashuvni ta'minlaydi. Genderga oid atamalarning ma'nosi, qo'llanish doirasi va kontekstual vazifalari bemorlar bilan ishlash jarayonida aniqlik va samaradorlikni oshiradi, noto'g'ri tushunish va xatoliklarga yo'l qo'ymaydi. Shuningdek, gender differentsiatsiyasi tibbiy terminologiya rivojida yangi tadqiqotlar uchun asos yaratadi. Ilmiy izlanishlar genderga oid tibbiy atamalarni tizimlashtirish, ularning semantik, morfologik va pragmatik jihatlarini chuqur o'rganish orqali klinik amaliyot va ta'lim jarayonlarini takomillashtirishga xizmat qiladi. Bu yo'nalish nafaqat biologik va tibbiy ma'noda, balki ijtimoiy va pedagogik kontekstda ham ahamiyatlidir. Umuman olganda, tibbiy atamalar tarkibida gender differentsiatsiyasining semantik xususiyatlarini o'rganish ilmiy-nazariy, amaliy va metodik jihatdan katta qiymatga ega bo'lib, tibbiy leksikani chuqur tushunish, klinik va pedagogik amaliyotni samarali tashkil etish hamda ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish imkonini beradi. Bu tadqiqot natijalari tibbiy terminologiya, ilmiy-adiabatik va kommunikativ jarayonlarda gender nuqtai nazarini hisobga olishga asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdurahmonov, M. Tibbiy terminologiya va leksikografiya. – Toshkent: Fan, 2015.
2. Alimov, R. Tibbiy atamalar semantikasi va kontekstual tahlil. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2018.
3. Karimov, S. Gender va til: tibbiy kommunikatsiyada qo'llanilishi. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
4. Mirzaev, A. Tibbiyot va tilshunoslik: semantik yondashuvlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.

5. Qodirov, B. Tibbiy leksika va terminologiya asoslari. – Toshkent: Sharq, 2014.
6. Rasulov, N. Tibbiy atamalar morfologiyasi va semantikasi. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2019.
7. Sobirov, D. Til va gender: tibbiy matnlarda tadqiqot. – Toshkent: Fan, 2020.
8. Tursunov, E. Tibbiy terminologiyaning zamonaviy rivojlanishi. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.